

др Зоран Лутовац

Српски идентитет у Црној Гори

Институт друштвених наука
Београд, 2015

Издавач:
Институт друштвених наука

За издавача:
др Горан Башић

Рецензенти:
проф. др Илија Вујачић
др Горан Башић
др Наталија Мићуновић

На корицама слика Николе Гвозденовића „Браћа“

Штампа:
Colorgrafx, Beograd

Тираж:
500

ISBN: 978-86-7093-158-9

Ова књига је настала као резултат рада на пројекту ”Друштвене трансформације у процесу европских интеграција – мултидисциплинарни приступ”, идентификациони број III 47010, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Штампање ове књиге финансијски је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Садржај

Увод.....	7
Појам идентитета	11
1. Културни идентитет	13
2. Политички идентитет	14
3. Национални идентитет.....	17
Однос према ”другоме” као саставни елемент идентитета	23
1. Однос према другоме у време и после растакања СФРЈ.....	24
2. Конструкт ”другог” у осамостаљеним републикама СФРЈ.....	26
3. ”Други” и односи Србије и Црне Горе.....	28
Нова идентитетска политика Црне Горе	33
1. Сукоб владајућих странака Србије и Црне Горе.....	33
2. Нова идентитетска политика после референдума о независности.....	36
2.1. Устав независне Црне Горе - без широког друштвеног консензуса.....	37
3. Етнизација политичког живота	40
Однос званичне Подгорице према Србији и српском идентитету	47
1. Званична Подгорица и косовски проблем.....	49
2. Однос владајуће елите у Црној Гори према грађанима српског идентитета	59
2.1. Побадање нових идентитетских граница	64
2.2. Потискивање српског идентитета.....	66
2.3. Политика идентитетске конфронтације	67
2.3.1. Попис становништва – политизована пописна кампања	68
2.3.2. Шести конгрес ДПС-а – смернице за идентитетску политику.....	73

2.3.3. Идентитетска питања после пописа становништва	75
2.4. Српски језик – средиште идентитетске конфротације.....	77
2.4.1. Договор о српском језику – део погодбе о Изборном закону.....	81
2.5. Однос према Православној цркви – део опште идентитетске политике.....	85

Утицај идентитетске политике Подгорице на Црногорце у Србији 95

Положај Срба и српског идентитета у Црној Гори..... 99

1. Идентитет у светлу јавномњењских и статистичких налаза	99
1.1. Идентитет и оцене етничке блискости Срба и Црногораца.....	102
1.2. Етничка дистанца	107
1.2.1. Етничка дистанца после референдума	109
1.2.2. Етничка дистанца крајем 2013. године	111
1.3. Попис становништва - политичко питање.....	114
1.4. Српски идентитет на попису - националност, језик и вероисповест	116
1.5. Резултат пописа из перспективе очувања српског идентитета	117
2. Удео Срба у структури запослених.....	119
3. Заступљеност у Скупштини Црне Горе и у локалним скупштинама	122
4. Удружења и организације Срба у Црној Гори	122
5. Медији и образовни систем	124

Србија и борба за равноправност српског идентитета у Црној Гори..... 127

Завршно разматрање 133

Литература 141

Индекс 157

Summary: Serbian Identity in Montenegro 165

Увод

Српски идентитет у Црној Гори вишеструко је изазовна тема, погодна за мултидисциплинарно проучавање. Тема је привлачна не само због актуелних друштвених процеса у Црној Гори, него и због последица које ти процеси могу имати на односе Србије и Црне Горе и, уопште, на однос Србије према питању српског идентитета. Ова књига има за циљ да читаоца уведе у природу и значај српског идентитета у Црној Гори и узроке и последице нове идентитетске политике владајућих елита, надошле на плими инструментализованог национализма, као политичке снаге, смештене у доминантно грађански уставно-правни оквир.

Црна Гора и српски идентитет у њој посебни су по много чему, али постоје и неке правилности и особине које одликују све идентитете, укључујући и српски у Црној Гори. У том смислу, посебна пажња посвећена је конструкту ”другог” у односу на који се идентитет гради, дограђује или изнова изграђује. Сагледавање ”другог”, као саставног елемента идентитета, веома је битно за разумевање његове суштине и промена које су се у њему десиле, које су у току или које би могле да се конструишу или спонтано догоде у будућности.

У центру пажње ове монографије јесте нова идентитетска политика Црне Горе, која је почела да се гради крајем деведесетих година двадесетог века, после сукоба владајућих странака у Србији и Црној Гори и расцепа у ДПС-у, до тада убедљиво доминантној политичкој странци Црне Горе. Нова идентитетска политика градила се постепено и пажљиво, с обзиром на чињеницу да је српски идентитет дубоко укореван у црногорском друштву и да су управо про-тагонисти новог црногорског идентитета до јуче били следбеници и заштитници српског идентитета у Црној Гори.

Референдумска кампања и осамостаљивање Црне Горе, као и све што се збивало после тога дубоко се тицало идентитета, а све то скупа одражавало се и на односе Србије и Црне Горе. Устав независне Црне Горе донет је без широког друштвеног консензуса, што је само продубило поделе у друштву и даљу политизацију идентитетских тема. Устав је Црну Гору дефинисао као грађанску државу, али у стварном животу, на делу је била етнизација политичког живота.

Однос званичне Подгорице према Србији и српском идентитету после раздвајања 2006. године најјасније се огледао кроз однос према грађанима српског идентитета и према косовском проблему. Еволуција односа према Косову и Метохији показивала је не само квалитет билатералних односа са Србијом и место Црне Горе на ширем међународном плану, него и однос према косовском миту, као делу некадашњег сопственог колективног идентитета.

Побадање нових идентитетских граница схваћено је и спровеђено као потискивање српског идентитета, а то се није могло остваривати без политике идентитетске конфронтације, с обзиром на значај и распрострањеност српског идентитета у Црној Гори. Српски језик се нашао у средишту те конфронтације, као до јуче неупитни део црногорског идентитета. Однос према Српској православној цркви, државним и националним симболима такође је део опште идентитетске конфротације. У таквим околностима, држава се ставља изнад људских права, а борба за равноправност третира се као атак на државу.

Нова идентитетска политика Подгорице утицала је и на Црногорце у Србији. На једне- тако што су је прихватили, а на друге- тако што су је одбацили, учвршћујући свој српски идентитет. То се одразило и на резултате пописа становништва, тако што се значајно смањило број оних који се изјашњавају као Црногорци.

Истраживања јавног мњења показала су да је нова идентитетска политика започета у околностима када највећи број Срба и Црногораца и даље сматра да је у питању исти народ или барем да су у питању веома блиски, сродни народи и у околностима не-

постојања етничке дистанце међу њима. Иако је идентитетско питање у Црној Гори високо политизовано и усмерено ка постављању граница између српског и црногорског идентитета, резултати последњег пописа становништва показују да је српски идентитет у Црној Гори још увек веома присутан и значајан за велики број грађана Црне Горе, а када је у питању српски језик - да је и даље доминантан.

На другој страни, удео Срба у структури запослених у државним и јавним установама далеко је исподпропорционалан у односу на удео Срба у структури становништва, а заступљеност елемената српског идентитета у медијима и образовном систему и вредносни контекст у којем се појављују нису адекватни историјском и актуелном значају и распрострањености српског идентитета у црногорском друштву. И ту се идентитетска питања преливају из политичке сфере у сферу људских права.

О српском идентитету у Црној Гори често се говори и пише под оптерећењем дневно-политичких збивања, речником засићеним стереотипима, а на политичком нивоу - фразерским дипломатским језиком, лишеним суштине. Ова књига представља покушај да се о проблему говори без наведених ограничења и да се укаже на генезу промене друштвеног статуса српског идентитета у Црној Гори.